

УДК 332.14

DOI: 10.24144/2078-1431.2021.2(27).149-153

Василь Мікловда,*доктор економічних наук, професор, член-кор. НАНУ,
завідувач кафедри економіки і підприємництва***Георгій Горват,***аспірант ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ПРОСТОРОВИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

Наукову статтю присвячено питанням просторового розвитку регіону та визначенню соціально-економічних умов поділу території України на регіони. Сучасний розвиток економіки регіонів України зумовлюється динамікою макросередовища, яка характеризується поглибленням процесу глобалізації, швидким переорієнтуванням виробництва, впровадженням новітніх технологій, які впливають на економічне зростання. У дослідженні проаналізовано сучасний просторовий поділ України на регіони. Зроблено висновки щодо тенденцій просторового розвитку української економіки.

Ключові слова: просторовий розвиток, сталий розвиток, сільські населені пункти, міські населені пункти.

This scientific work is devoted to the issues of spatial development of the region and determination of socio-economic conditions of division of the territory of Ukraine into regions. The current economic development of the regions of Ukraine can be characterized by the dynamics of the macroenvironment, which is represented by the deepening process of globalization, rapid reorientation of production, the introduction of new technologies that affect economic growth. The study analyzes the modern spatial division of Ukraine into regions. Conclusions are drawn on the trends of spatial development of the Ukrainian economy.

The priority of modern state regional policy should be to identify and implement strategically important areas and specific measures to counter and prevent possible threats to national security arising from destructive changes in spatial, especially settlement development. Strengthening anti-crisis regulation in this area with a focus on strengthening the socio-economic potential of settlements of various types through effective unification of territorial communities and state assistance in the development of their self-organization will ensure a new quality of spatial development in Ukraine. Its main consequence will be an increase in the quality of life of local communities and a significant intensification of local development. The state regional policy in this sphere with a high level of target orientation of the system of implemented measures of normative-legal, economic, administrative-organizational character is able to significantly change the situation for the better. It is in the interests of all members of Ukrainian society to accelerate and modernize the spatial development of regions on the basis of innovation and social responsibility of the subjects.

Key words: spatial development, sustainable development, rural settlements, urban settlements.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ефективне функціонування господарства країни в цілому і добробут людей певною мірою залежать від просторового розвитку регіонів України.

Просторовий розвиток регіонів є складним, динамічним процесом, дослідження якого вимагає вивчення принципів економічного розвитку як його основи та чинників впливу різного рівня, що зумовлюють подальші напрями функціонування регіональних господарських систем та їхніх елементів. Формування перспективних напрямів просторового розвитку передбачає вибір оптимального розміщення продуктивних сил на території України як базової основи їхньої успішної діяльності. Розміщення продуктивних сил регіону залежить від особливостей території, природного, трудового та інтелектуального потенціалу, їхнього раціонального використання та накопичених фінансових ресурсів, техніко-технологічних особливостей господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом в економічній науці вчені активно досліджують проблеми просторового розвитку. Термін «просторовий розвиток» з'явився і утвердився в Європі, Канаді, а згодом у США на початку 70-х років ХХ сторіччя.

Дослідженню проблем просторового розвитку присвячено значну кількість наукових праць вчених-економістів, зокрема просторовий розвиток України в глобальній візії є предметом вивчення Є.О. Маруняк [1], сучасні процеси нерівномірного просторового розвитку регіонів України досліджує Т. А. Заяць [2], інституціональний простір як умову сталого розвитку України вивчає А. В. Гречко [3].

Цікавими є наукові праці закордонних авторів, зокрема уваги заслуговує дослідження просторового розвитку Клауса Десмета і Естебана Россі-Гансберга [4], міський вимір європейської просторової політики Р. Х. Вільямса [5].

Метою наукового дослідження є просторовий розвиток регіонів України та майбутні тенденції просторової політики.

Результати дослідження. Нерівномірний просторовий розвиток регіонів України зумовлений активізацією зовнішніх міграційних процесів, які істотно впливають на асиметричність розміщення українського населення по території країни, формують нові загрози економічній безпеці країни. Для становлення стратегічного потенціалу регіонів держави такі зміни утворюють нові перешкоди. Сучасна ситуація ускладнюється неможливістю повної реалізації економічних реформ. З огляду на зазначене, просторовий розвиток регіонів навантажений структурними і функціональними територіальними диспропорціями, які істотно впливають на рівень і якість життя українського населення.

Т.А. Заяць справедливо стверджує, що «будь-який регіон є частиною єдиного простору країни, який формується тісною взаємодією та взаємозалежністю політичних, економічних, соціальних відносин, а відтак належить до складних категорій, дослідження яких вимагає системного підходу. Простір у межах будь-якого регіону формується на основі ефективної взаємодії локальних чинників виробництва, тобто місцевих природних

ресурсів, робочої сили та системи економічних і соціальних взаємозв'язків. Саме на місцевому рівні повною мірою розкривається потенціал самоорганізації та саморегулювання економічної діяльності та розвиваються локальні партнерства» [2].

Сьогодні просторовий розвиток регіонів України значною мірою формується під впливом подій на Сході, які характеризуються складними воєнними конфліктами, внаслідок чого поступово втрачається провідна роль індустріального лідера.

Статистичні дані про кількість адміністративно-територіальних одиниць по регіонах на 1 січня 2021 року наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

**Кількість адміністративно-територіальних одиниць
по регіонах на 1 січня 2021 року [6]**

	Райони	Територіальні громади	Міста	Райони в містах	Селища міського типу	Сільські населені пункти	
	<i>Districts</i>	<i>Territorial communities</i>	<i>Cities</i>	<i>City districts</i>	<i>Settlements</i>	<i>Rural settlements</i>	
Україна	140	1469	461	108	882	28 372	Ukraine
Автономна Республіка Крим ¹	14	–	16	3	56	947	<i>Autonomous Republic of Crimea¹</i>
Вінницька	6	63	18	–	29	1 456	<i>Vinnytsya</i>
Волинська	4	54	11	–	22	1 054	<i>Volyn</i>
Дніпропетровська	7	86	20	18	45	1 436	<i>Dnipropetrovsk</i>
Донецька	8	66	52	21	131	1 115	<i>Donetsk</i>
Житомирська	4	66	12	2	43	1 613	<i>Zhytomyr</i>
Закарпатська	6	64	11	–	19	578	<i>Zakarpattia</i>
Запорізька	5	67	14	7	22	914	<i>Zaporizhzhya</i>
Івано-Франківська	6	62	15	–	24	765	<i>Ivano-Frankivsk</i>
Київська	7	69	26	–	30	1 126	<i>Kyiv</i>
Кіровоградська	4	49	12	2	27	991	<i>Kirovohrad</i>
Луганська	8	37	37	4	109	780	<i>Luhansk</i>
Львівська	7	73	44	6	34	1 850	<i>Lviv</i>
Миколаївська	4	52	9	4	17	885	<i>Mykolayiv</i>
Одеська	7	91	19	4	33	1 122	<i>Odesa</i>
Полтавська	4	60	16	5	20	1 805	<i>Poltava</i>
Рівненська	4	64	11	–	16	999	<i>Rivne</i>
Сумська	5	51	15	2	20	1 455	<i>Sumy</i>
Тернопільська	3	55	18	–	17	1 023	<i>Ternopol</i>
Харківська	7	56	17	9	61	1 673	<i>Kharkiv</i>
Херсонська	5	49	9	3	31	656	<i>Kherson</i>
Хмельницька	3	60	13	–	24	1 414	<i>Khmelnyskiy</i>
Черкаська	4	66	16	2	14	824	<i>Cherkasy</i>
Чернівецька	3	52	11	–	8	398	<i>Chernivtsi</i>
Чернігівська	5	57	16	2	29	1 464	<i>Chernihiv</i>
м.Київ	–	–	1	10	–	–	<i>city Kyiv</i>
м.Севастополь ¹	–	–	2	4	1	29	<i>city Sevastopol¹</i>

Аналіз даних таблиці 1 вказує на нерівномірність просторового розвитку регіонів в Україні, яка впливає на процес асиметричності розміщення населення. Його концентрація зростає у великих і крупних містах, насамперед метрополійних. За 2001-2021 рр. в Україні кількість міст зростає на 1,5 % (з 454 до 461 одиниці у 2001 і 2021 роках відповідно) при зниженні щільності міського населення за рахунок переважно адміністративно-територіальних трансформацій. У великих містах України (Київ, Харків, Одеса, Дніпропетровськ, Донецьк, Запоріжжя, Львів, Кривий Ріг) мешкає близько 30,0 % міського населення. Негативна динаміка спостерігається і в територіальному розміщенні сільського населення, зокрема прискорюється процес знелюднення сіл, зниження їхньої середньої людності та втрата раніше сформованого поселенського потенціалу – за 2001–2021 рр. зникло 231 село.

Висновки. Основними сучасними трендами подальшого розвитку регіонів, на нашу думку, будуть: регіоналізація, урбанізація, глобалізація. Оптиміальне поєднання розвитку економічної, соціальної, екологічної, інноваційної галузей регіону, їх взаємовплив та взаємодія є пріоритетним завданням української державної регіональної політики з просторового розвитку. Через цілеспрямовану діяльність держави з управління соціальним, економічним, екологічним розвитком регіонів проявляється просторова політика.

У розвинених країнах світу просторове планування формує принципи розвитку регіону. Цивілізація постійно створює загрози для життя і здоров'я людей, для природи. Тому необхідною умовою просторового розвитку є планування відповідних заходів, спрямованих на досягнення цілей сталого розвитку.

У Стратегії сталого розвитку України до 2030 року [7] зазначено, що «економічне зростання буде пов'язано не з експлуатацією природних ресурсів, а з широким застосуванням моделей «зеленої» економіки. Накопичені в минулому відходи поступово будуть перероблятися та утилізуватися, що приведе до зменшення масштабів та ліквідації значної кількості полігонів. В експорті відбудеться перехід від сировини та продуктів її первинної переробки до переважання продуктів з високим ступенем доданої вартості».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Просторовий розвиток України в глобальній візії / Є.О. Маруняк // Вісник Національної академії наук України. 2020. № 4.С.73-83.
2. Заяць Т. А., Краєвська Г. О., Кравцова Т. Г. Просторовий розвиток регіонів та поселенських структур: безпековий аспект // Ефективна економіка. 2018. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6643>
3. Інституціональний простір як передумова активізації сталого розвитку регіональних господарських систем А. В. Гречко // Ефективна економіка. 2016. №8 URL:<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7244>.

4. Desmet and Rossi-Hansberg: Spatial development / American Economic Review 2014. 104(4). 1211–1243.
5. R.H. Williams, Urban Policy: Europe, Editor(s): Neil J. Smelser, Paul B. Baltes, International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, Pergamon, 2001, Pages 16063-16070, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B0080430767044685>
6. Чисельність наявного населення України на 1 січня 2021 року: статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2021. 50с.
7. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. URL: <https://igu.org.ua/sites/default/files/Стратегія-сталого-розвитку.pdf>

REFERENCES

1. Marunyak, E.O. (2020). Prostorovyy rozvytok Ukrainy v hlobal'niy viziiy [Spatial development of Ukraine in the global vision]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi nauk Ukrainy - Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 4, 73-83 [in Ukrainian].
2. Zayats', T. A., Krayevs'ka, H. O., Kravtsova, T. H. (2018). Prostorovyy rozvytok rehioniv ta poselens'kykh struktur: bezpekovyy aspekt [Spatial development of regions and settlement structures: security aspect]. *Efektyvna ekonomika - Effective economy*, 11. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6643> [in Ukrainian].
3. Hrechko, A. V. (2016). Instytutsional'nyy prostrir yak peredumova aktyvizatsiyi staloho rozvytku rehional'nykh hospodars'kykh system [Institutional space as a prerequisite for activating the sustainable development of regional economic systems]. *Efektyvna ekonomika - Effective Economy*, 8. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7244> [in Ukrainian].
4. Desmet and Rossi-Hansberg: Spatial development / American Economic Review 2014. 104(4). 1211–1243 [in English].
5. Williams, R.H. (2001). Urban Policy: Europe, Editor(s): Neil J. Smelser, Paul B. Baltes, International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, Pergamon, Pages 16063-16070, Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B0080430767044685> [in English].
6. Chysel'nist' nayavnoho naseleण्या Ukrainy na 1 sichnya 2021 roku: statystychnyy zbirnyk [Statistical collection «The current population of Ukraine on January 1, 2021.»]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy - State Statistics Service of Ukraine*. Kyiv, 50 [in Ukrainian].
7. Stratehiya staloho rozvytku Ukrainy do 2030 roku [Strategy of sustainable development of Ukraine until 2030]. *igu.org.ua/*. Retrieved from <https://igu.org.ua/sites/default/files/Стратегія-сталого-розвитку.pdf> [in Ukrainian].